

Будник О.Б. Соціально-виховне середовище ПТНЗ як чинник розвитку професійних якостей майбутніх робітників / О. Б. Будник // Соціальне партнерство як інструмент оновлення змісту професійно-технічної освіти : Матеріали Другої Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий ріг, 11-12 квітня 2013р.)/ за заг. ред. Л.Л. Сушенцевої; Інститут ПТО НАПН України. - Кривий Ріг: вид. Р.А. Козлов , 2013. - С.24-26.

Олена Будник

СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ПТНЗ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ РОБІТНИКІВ

Сучасні вимоги ринку щодо конкурентоспроможності випускника професійного навчального закладу, його здатності до адаптації в нових суспільних умовах спонукають до підвищення рівня фахової підготовки робітничих кадрів нової формації. Професійно-технічна освіта сьогодення повинна носити випереджувальний характер, зокрема це стосується якості професійної підготовки учнів ПТНЗ, розвитку в них практичної майстерності, професійних якостей для критичного оцінювання результатів своєї праці, а при потребі й здатності до підвищення своєї кваліфікації чи оволодіння суміжною професією.

Проблеми вдосконалення процесу професійно-технічної підготовки майбутніх фахівців відображено в наукових дослідженнях А. Гуржія, Г. Васяновича, Н. Ничкало, В.Мадзігона, В. Радкевич Д. Тхоржевського та інших учених.

Результативність опанування робітничою професією детермінована наявністю в майбутнього фахівця низки професійних якостей. Професійно важливі якості – це “будь-які якості суб’єкта, які включені в процес діяльності і забезпечують ефективність її виконання за параметрами продуктивності, якості праці та надійності” [4, с. 673].

Поняття “професійні якості” визначають як “прояв психічних особливостей особистості, необхідних для засвоєння спеціальних знань, умінь та навичок, а також досягнення суспільно-визнаної ефективності у професійній праці” [2, с.201]. Однак більшість учених однастайні в тому,

що професійно важливі якості – це індивідуально-психічні й особистісні характеристики людини, що необхідні для реалізації тієї чи іншої продуктивної діяльності [1, с. 8].

Розглядаючи діяльність в найширшому значенні цього слова (діяльність майбутнього фахівця, навчальна діяльність учня, професійна діяльність педагога), нам глибоко імпонує визначення психолога В. Шадрікова, котрий професійно значущі якості розуміє як “індивідуальні якості суб’єкта діяльності, які впливають на ефективність та успішність її засвоєння” [5, с. 66]. Учений аналізує розвиток цих якостей у конкретній діяльності за двома напрямками: розвиток окремих професійних якостей і розвиток структури професійних якостей. Відтак, на думку вченого, професійні якості не обмежуються виключно окремими рисами, що відображають специфіку професійної діяльності, а включають також світоглядні, моральні, етичні та інші якості людини [Там само, с. 69-70].

Отож *професійні якості майбутнього фахівця* – це система знань фундаментальних, гуманітарних і професійно зорієнтованих навчальних дисциплін, умінь і навичок виконувати професійні обов’язки, досвід виробничо-трудової діяльності; здатність вирішувати професійні завдання; навички професійного спілкування; готовність нести професійну відповідальність за результати своєї праці.

Ефективність розвитку професійних якостей майбутніх робітників зумовлена рівнем сформованості соціально-виховного середовища, яке трактують як “сукупність умов життєдіяльності особистості, що цілеспрямовано впливають на її свідомість і поведінку з метою формування певних якостей, переконань, духовно-ціннісних орієнтацій та потреб” [3, с. 855]. Основна мета створення соціально-виховного середовища у ПТНЗ полягає в тому, щоб підготувати майбутнього робітника до ефективної професійної діяльності в умовах техніко-технологічних змін, зокрема домогтися його [учня] активного включення в сучасний виробничий процес, створення механізмів для самореалізації та

самоствердження, прояву своєї індивідуальності. Адже сучасний фахівець – це особистість, котра не тільки володіє професійними знаннями, навичками, технологічними прийомами в тій чи іншій сфері застосування своєї праці, а й здатна мислити нестандартно, якісно вдосконалювати виробничі, організаційні, управлінські та інші процеси та види трудової діяльності, реконструювати їх за новими принципами, що відповідають суспільним вимогам.

У вітчизняній енциклопедії освіти виокремлено чотири типи соціально-виховного середовища: *догматичне* (сприяє розвитку пасивності учня і характеризується домінуванням авторитарних методів виховання, культом зовнішнього порядку та сліпим наслідуванням традицій), *безтурботне* (сприяє вільному розвитку, водночас сприяє формуванню пасивності, поблажливості до негараздів соціальних реалій, ухилянню від подолання труднощів), *кар'єрне* (спрямоване на розвиток активності особистості через зарозумілість, зловтіху, саморекламу, заздрість, лицемірство та інші негативні якості) і *творче* (має метою вільний розвиток особистості, що вирізняється глибокою внутрішньою мотивацією діяльності, яка супроводжується оптимізмом, емоційним піднесенням, свободою суджень і вчинків) [3, с. 855-856]. Очевидно, останній тип середовища слугує важливим чинником формування майбутнього робітника у визначених напрямках підготовки.

Основними шляхами розвитку професійних якостей учнів у соціально-виховному середовищі ПТНЗ вважаємо :

- якісне оновлення змісту, форм і методів навчально-виховного та навчально-виробничого процесу;
- розроблення та впровадження оригінальних педагогічних технологій, які б сприяли розвитку професійно значущих якостей майбутніх фахівців;

- залучення до навчально-виховної роботи висококваліфікованих педагогів, майстрів виробничого навчання, батьків, представників громадськості, передовиків виробництва;
- створення гуртків, молодіжних об'єднань за професійними інтересами;
- розвиток індивідуальних здібностей і талентів, забезпечення умов їх самореалізації, підтримка професійних здібностей у поза навчальний час;
- організація вивчення сучасного техніко-технологічного досвіду у виробничому процесі та його представлення для вивчення та популяризації.

Важливим завданням підготовки майбутніх робітників, зокрема розвитку в них професійно значущих якостей, визначаємо формування в ПТНЗ позитивного соціально-виховного середовища, головними функціями якого є: діагностично-прогностична, здійснення соціального захисту учня, сприяння соціальній адаптації, забезпечення соціальних гарантій професійної підготовки майбутнього робітника як особистості та фахівця, розвиток пріоритетних особистісних цінностей кваліфікованого робітника тощо.

Використана література

1. Батаршев А. Диагностика профессионально важных качеств / Батаршев А., Алексеева И., Майорова Е. – СПб.; М.; Нижний Новгород; Воронеж; Ростов-н/Д.; Самара; Новосибирск; К.; Х.; Минск: Питер, 2007. – 186 с.
2. Деркач А. А. Акмеологические основы становления психологической и профессиональной зрелости личности / А.А. Деркач, Л.Э. Орбан. – М.: МГУ, 1995. – 234 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. – Х.: Прапор, 2009. – 672 с.

5. Щадриков В. Д. Психология деятельности и способности человека : учебное пособие / В.Д. Щадриков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Логос, 1996. – 320 с.